

"ותענה שרי" - האם חטאה אמנו בעינוי הזה?
לפרשת לך לך (ע"פ שעורו של הרב אלחנן סמט)

(ז) ותהר עוד ותלד בלֵהָה שפּחַת רַחֵל בֶּן שְׁנַי לַעֲקֹב :
(ח) וּתֹאמֶר רַחֵל נִפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתּוּלַתִי עִם אַחֹתִי גַם יָכַלְתִּי
וּתִקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי :

7. משנה מסכת כתובות ה', ה'

(ה) אֵלּוּ מְלֹאכּוֹת שֶׁהָאִשָּׁה עוֹשֶׂה לְבַעֲלָהּ, טוֹחֲנַת, וְאוֹפָה, וּמְכַבֶּסֶת, מְבַשְׁלַת, וּמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ, מַצַּעַת (לו) הַמָּטָה, וְעוֹשֶׂה בְּצִמּוּר. הַכְּנִיסָה לוֹ שֶׁפָּחָה אַחֶת, לֹא טוֹחֲנַת וְלֹא אוֹפָה וְלֹא מְכַבֶּסֶת. שְׁתֵּים, אֵינָה מְבַשְׁלַת וְאֵינָה מְנִיקָה אֶת בְּנָהּ. שְׁלֹשׁ, אֵינָה מַצַּעַת (לו) הַמָּטָה וְאֵינָה עוֹשֶׂה בְּצִמּוּר. אַרְבַּע, יוֹשֶׁבֶת בְּקִתְדָּרָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶפְלוּ הַכְּנִיסָה לוֹ מֵאָה שְׁפָחוֹת, כּוֹפֶה לַעֲשׂוֹת בְּצִמּוּר, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לִידֵי זָמָה. רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִף הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלַּעֲשׂוֹת מְלֹאכָה, יוֹצִיא וְיִתֵּן בְּתֻבְתָּהּ, שֶׁהַבְּטָלָה מְבִיאָה לִידֵי שְׁעָמוּם :

8. שמות כ"א

(ג) אִם בְּגָפוֹ יָבֵא בְּגָפוֹ יָצָא אִם בַּעַל אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: (ד) אִם אֲדָנָיו יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדָה לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדָנֶיהָ וְהוּא יָצָא בְּגָפוֹ: (ה) וְאִם אָמַר יֹאמֵר הַעֲבֹד אֶהְבֵּתִי אֶת אֲדָנִי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי לֹא אֲצַא חֲפָשִׁי: (ו) וְהִגִּישׁוּ אֲדָנָיו אֶל הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל הַדָּלֶת אוֹ אֶל הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדָנָיו אֶת אָזְנוֹ בְּמַרְצָע וְעָבְדוּ לְעֵלָם :

9. סעיפים 146-147 בחוקי המורבי

כי ייקח אדם אישה כוהנת (שאינה רשאית ללדת בנים), והיא תיתן לאישה אמה, אם (האמה) תלד בנים ואחרי כן תשווה עצמה לגברתה, גברתה לא תיתן אותה בכסף (-לא תמכרנה), מפני שילדה בנים (משמע: וזו אכזריות להפריד בין האם לבניה). היא תשים עליה אות (עבדות) ותמנה אותה בין האמהות. אם לא תלד בנים, תיתן אותה בכסף. (תרגום: משה וינפלד, עולם התנ"ך, בראשית - עמ' 112-113).

10. משלי ל', כא-כג

תחת שלוש רגזה ארץ
ותחת ארבע לא תוכל שאת :
תחת עבד כי ימלוך
ונבל כי ישבע לחם,
תחת שנואה כי תבעל
ושפחה כי תירש גברתה.

11. רד"ק

"חשבה כי מאחר שזרע אברם יהיה ממנה, כי תהיה גבירה, ולא הייתה חוששת למצוות שרי גברתה לאשר תצווה".

1. בראשית פרק ט"ז

(א) וְשָׂרֵי אִשְׁתּוֹ אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלֵה שִׁפְחָה מִצְרִית וְשָׁמָּה הָגָר: (ב) וּתֹאמֶר שָׂרֵי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצַרְנִי יְהוָה מִלְדֹת בָּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי אוּלַי אֲבִנָּה מִמֶּנָּה וְיִשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרֵי: (ג) וַתִּקַּח שָׂרֵי אִשְׁתּוֹ אַבְרָם אֶת הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֶּץ עֶשְׂרֵי שָׁנִים לְשִׁבְתּוֹ אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אוֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁה לוֹ לְאִשָּׁה: (ד) וַיְבֵא אֶל הָגָר וַתַּהַר וַתֵּבֵר וַתֵּבֵר אֶת הַרְתָּהּ וַתִּסְקַל גְּבֵרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ: (ה) וּתֹאמֶר שָׂרֵי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אֲנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחִיקְךָ וַתֵּבֵר אֶת הַרְתָּהּ וְאִסְקַל בְּעֵינֶיהָ וְשִׁפְטִי יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: (ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שָׂרֵי הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בְּיָדְךָ עֲשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ וַתַּעֲנֶה שָׂרֵי וַתִּבְרַח מִפְּנֶיהָ: (ז) וַיִּמְצְאָה מְלֹאֲךָ יְהוָה עַל עַיִן הַמַּיִם בְּמִדְבָר עַל הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר: (ח) וַיֹּאמֶר הָגָר שִׁפְחָת שָׂרֵי אִי מִזֶּה בָּאת וְאֵנָה תִּלְכִי וּתֹאמֶר מִפְּנֵי שָׂרֵי גְבֵרְתִּי אֲנֹכִי בְרַחַת: (ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֹאֲךָ יְהוָה שׁוּבִי אֶל גְּבֵרְתְּךָ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ: (י) וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֹאֲךָ יְהוָה הֲרָבָה אֲרָבָה אֶת זְרַעְךָ וְלֹא יִסְפָּר מֵרֹב: (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מְלֹאֲךָ יְהוָה הֲנֵן הָרָה וְיִלְדָתְךָ בֶּן וְקָרָאת שְׁמוֹ שְׁמַעְיָאל כִּי שָׁמַע יְהוָה אֶל עֲנִיךָ: (יב) וְהוּא יְהִי פְרָא אָדָם יָדוּ בְכָל יוֹם כָּל בּוֹ וְעַל פְּנֵי כָל אֲחִיו לְשָׂכָן: (יג) וַתִּקְרָא שֵׁם יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אֶתְהָ אֶל רֵאִי כִּי אֲמָרָה הַגֵּם הַלֵּם כִּאִתִּי אַחֲרֵי רֵאִי: (יד) עַל כֵּן קָרָא לְבָאָר בְּאֵר לַחֵי רֵאִי הִנֵּה בֵּין קִדְשׁ וּבֵין בְּרָד: (טו) וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֶּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּנֵוֹ אֲשֶׁר יָלְדָהּ הָגָר וְשָׁמַעְיָאל: (טז) וְאַבְרָם בֶּן שְׁמָנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת הָגָר אֶת שְׁמַעְיָאל לְאַבְרָם :

2. רש"י על בראשית פרק טז פסוק ז

(ד) ותקל גברתה בעיניה - אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה מראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת שלא זכתה להריון כל השנים הללו ואני נתעברתי מביאה ראשונה (ב"ר) :

3. קהלת ג', טו

"והא-להים יבקש את נרדף".

4. רמב"ן

"חטאה אמנו בעינוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן".

5. רד"ק

"זה הסיפור נכתב בתורה לקנות אדם ממנו המידות הטובות ולהרחיק הרעות".

6. בראשית ל', א-ח

(ג) וּתֹאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בְלֵהָה בֵּא אֵלַי וְתֵלֶד עַל בְּרַכִּי וְאֲבִנָּה גַם אֲנֹכִי מִמֶּנָּה: (ד) וַתִּתֵּן לוֹ אֶת בְּלֵהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיְבֵא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב: (ה) וַתַּהַר בְּלֵהָה וַתֵּלֶד לַעֲקֹב בֶּן :
(ו) וּתֹאמֶר רַחֵל דָּנְנִי אֱלֹהִים וְגַם שְׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֵּן לִי בֶן עַל כֵּן קָרָאת שְׁמוֹ דָן :

12. רד"ק על "ותענה שרי"

עשתה עמה יותר מדאי, ועבדה בה בפרך. ואפשר שהייתה מכה אותה ומקללת אותה, ולא הייתה יכולה לסבול וברחה מפניה. ולא נהגה שרי בזה לא מידת מוסר ולא מידת חסידות: לא מוסר, כי אף על פי שאברהם מחל לה על כבודו... היה ראוי לה למשוך את ידה לכבודו ולא לענותה. ולא מידת חסידות ונפש טובה, כי אין ראוי לאדם לעשות כל יכולתו במה שתחת ידו. ואמר החכם (בעל מבחר הפנינים) "ומה נאה המחילה בעת היכולת".

13. שמות פרק א'

"וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם... וכאשר יענו אתו..."
"ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך".

14. רבנו חננאל (מובא בחומש תורת חיים מדרשות אבן שועיב)

ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך - ... עניין 'חמסי', כי שרה הייתה משתעבדת בהגר והייתה כפופה אליה, ואברהם אמר לה כי הוא עוון פלילי לענותה [נראה שכוונתו: לאחר שהפכה לאישה שלו], ומנעה עצמה מלהשתעבד בה, ועתה נתאמרה אליה [- נתגאתה עליה הגר]. ועל כן אמרה: ישפוט, אם כדבריי, שאני משתעבדת, או כדבריד... והמלאך אמר: הדין עמה- 'שובי אל גברתך והתעני' כמו שהיית עושה כבתחילה.

15. רש"י

"יודע היה, אלא ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים".

16. ספורנו על "אי מזה באת"

"הביטי וראי מאיזה מקום נסעת, כי היית במקום קדוש ובבית צדיקים".

17. בראשית כ"א

(יג) וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא :

18. שמות פרק ג'

(ז) ויאמר יהוה ראה ראיתי את עמי אשך במצרים ...

19. בראשית כ"א

(יד) וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע:(טו) ויכלו המים מן החמת ותשלך את הילד תחת אחד השחים:(טז) ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחי קשת כי אמרה אל ארצה במות הילד ותשב מנגד ותשא את קלה ותבך :

(יז) וישמע אלהים את קול הנער ויקרא מלאך אלהים אל הגר מן השמים ויאמר לה מה לך הגר אל תיראי כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם :

20. רמב"ן על בראשית פרק טז פסוק ו

(ו) ותענה שרי ותברח מפניה חטאה אמנו בענוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה בן שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני הענוי :

21. ירמיהו ב', כד

"פרה למד מדבר".

22. ראב"ע

"חופשי בין האדם... והטעם: שלא ימשול בו זר".

23. בראשית י"ז

(טו) ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה :
(טז) וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן וברכתיה והיתה לגוים מלכי עמים ממנה יהיו :

24. תגובות אברהם ושרה להבטחת ה'

(יז, יז) ויפל אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלכו מאה שנה וילד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד :
(י"ח, יב) ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלתי היתה לי עדנה ואדני זקן :

25. רד"ק

(ט"ז, א) כיוון שראתה שרי שלא ילדה לאברם, והוא בן שמונים וחמש והיא בת שבעים וחמש, חשבה כי אין לה תקווה עוד. אמרה: הנה כי הא-ל אמר לאברהם שיתן לו זרע שיירש הארץ, וממני לא יהיה לו זרע עוד, כי אני זקנה. והבן שיהיה לו, מאישה אחרת יהיה לו. טוב לי שאתן לו שפחתי לאישה.

וישמע אברם - לומר שישר בעיניו הדבר... כי חשב כי אחר ששרי בלתה מלדת, מה שיעדו הא-ל לתת לו זרע, מהגר יהיה.

26. רמב"ן

וישמע אברם לקול שרי... ירמוז כי אף על פי שאברם מתאוה מאוד לבנים... לא נתכוון שייבנה הוא מהגר ויהיה זרעו ממנה, אבל כל כוונתו לעשות רצון שרה, שתיבנה ממנה, שיהיה לה נחת רוח מבני שפחתה, או זכות שתזכה היא לבנים בעבור כן, כדברי רבותינו (בראשית רבה ע"א, ז)... והזכיר הכתוב שרי אשת אברם... לאברם אישה לרמוז כי שרה לא נתיאשה מאברם ולא הרחיקה עצמה מאצלו, כי היא אשתו והוא אישה, אבל רצתה שתהיה גם הגר אשתו.